

# ШЫН

1963 ч.  
ОКТАБРЬ  
25  
ПЯТНИЦА  
№ 254 (5658).

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди

Совединия болгаш Министрлер Чөвүделенин органы

Өртөө 2 көп,

## Иштиги курлавырларны бүдүрүлгеге четче ажыглаар

Совет улустун амыдыралында кайгамчыктың үе—Улут Октябрының 46 чыл ою чыл келген тудум чогушуп алат. Бистин Төрөнүң турттувустун ажалчы чоннары алдарын чагылды салгынына, байырлаа кыш-ажылчы чаз чедикшинерлер ужурашканына белеткенни турарлар. «Чаз курлавырларын ажыглаа кирип, Улут Октябрының 46 чыл оюна төлөптуг ужурашкы!» деп Кемерово областың ажалчы чоннарының кыйгыры бистин республикамыста изги дегимчени алган. Байыраал мурунун чарыжына Тываның хой-хой коллективтери киргенер. Курлавырларны, дериг-херекселдерин ажыглаарын эжидери, өзөөн чарыгдарларын үндүрүп тургаш, продукция бүдүрүп үндүрерин көвүдери дээш чаз палок эгезден.

Мурнакчы бүдүрүлгелерин, коммунисттиг куш-ажылдын мурнакчаларының бригадаларының саны республикада чыл келген тудум көвүдери турар. 1963 чылдын планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалисттиг чарыш улам калбарып турар. Чарыштын мурнуку одуруунда Кызыл доорайын хой бүдүрүлгө коллективтери чортуп турар. Олар продукция бүдүрүп талазын-биле чыл планын хуусаа бетинде, декабрының 23-те чедир күүсөлүп, пландан ажыр 500 муң рубльдин продукциянын бээр, куш-ажылдын бүдүрүлгүсүн 5 хуу ажыр күүсөдир, продукциянын үлөзүн улам чигирер арга-биле 250 муң рубльди камнап алар деп хуулашкенер.

райүлетпур комбинаттары. «Тмос тудуг» трезиниң дузалар бүдүрүлгелер комбинаты, Бымзыдын туйубу заводу хамааржыр. Республиканың тудуг организацилары база дмз багай ажыдап турарлар.

Хой бүдүрүлгелеринн кожулап турарының кол чылдагыны куш-ажылды багай органиастап, бүдүрүлгенин иштиги аргаларын четпес ажыглап турарында. Чижек кылдыр Бымзыдын туйубу заводу ап болур. Ол бүдүрүлгө чаз техника-биле хандыртылган, чартынтан болза-даз ол бүтү бар аргаларын бүдүрүлгенин өрге-ажымына таарыштыр четпес ажыглап турар. Мыза куш-ажылдын бүдүрүлгүсүнү куу, дык хой ажылчынар ажал норманын күүсетпеген турар, ажылга өзалдар, прогудулар чортуктар ам-даз бар, хой механизми ажылга чок алаар турар. Мычтанга тудуг тудуг туйубузуң республиканың тудугларында дык хайну чедир бербейн турар.

Ажалчы чоннарың туртталга таланы-биле негелесип «Кызыл тудун» коллективти хандырбайн турар. Ол коллектив мун-мун арбылдан метр чуртталга шачун, чус-чус кварталарын чонга чедир бербейн. Мычтанга мында ажалчыларын күжүн шың өвсө ажыглаар, бүдүрүлгө бар хой аргаларын четпес ажыглаар чортуктар кайы хой. «Кызыл тудун» ууртукчулары ажылчы күжү четпес джигил турарлар. Ол хирезинде ажылчыларын куш-ажылды коңчул багай органиастап турар. Тудуг объектилеринде ажылчыларын ийжи-бүрү хой чылдагылар ужурунда хой турар чүдүдөр хой. Калдарын өөредир болгаш ажылга бижыглаар талазы-биле ажылды чылда багай тургуска. Бу чылдын «Кызыл тудуг» эргелди 108 ажылчыларын ажылга хуулаш алган. 300 ажыг кичини ажылдан үндүргөн. Мында ажылдан өзалдар, прогудулар чортук дык хой. Бу чылдын чүтпес айларын дургузунда 2000 ажыг кижини-хүн прөгөл кылган. Бүдүрүлгенин ажыглаткымаан иштиги курлавырлар бо-дур.

Куш-ажылды бүдүрүлгүсүнн беддеринин кол үлөзүнн биле, хой күш үер аар ажылдарын механизастары, станок дериг-херекселдерин калба-биле ажыглаар болур. Мында турда дык хой организацилар чаз механизацияны копкак шингээди ап, ажылдын хой кезини ам-даз хал-биле кылдып турар. Мыза Тожунун, Сарыг-Септин, Чалаангы райүлетпур комбинаттарында стайыр пехтеринде хой станоктар ажыглаткымаан анаа турар. Ол бүдүрүлгелерде ажылды чагыс ээлчеси-биле чорудуп турар.

Куш-ажылдын бүдүрүлгүсүнн беддеринин кол үлөзүнн биле, хой күш үер аар ажылдарын механизастары, станок дериг-херекселдерин калба-биле ажыглаар болур. Мында турда дык хой организацилар чаз механизацияны копкак шингээди ап, ажылдын хой кезини ам-даз хал-биле кылдып турар. Мыза Тожунун, Сарыг-Септин, Чалаангы райүлетпур комбинаттарында стайыр пехтеринде хой станоктар ажыглаткымаан анаа турар. Ол бүдүрүлгелерде ажылды чагыс ээлчеси-биле чорудуп турар.

## Непалдың Министрлер Чөвүделенин даргазы Москвада келген

МОСКВА. (СЭТА). Непалдың хаан чазаның баштыңы болгаш даштым херектер министри Тулси Гири Совет чазактың чалаанын өзугаар албайнч аян-чоруун кылдып, октябрь 23-те Москвада чедип келген.

Внукою аэродромга хундулуг аалчыны болгаш оң кадайын ССРЭ-нин Министрлер Чөвүделенин Даргазы Н. С. Хрушев кадайы-биле, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүделенин Даргазының ораалакчызы А. Н. Косигин кадайы-биле, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүделенин Даргазының ораалакчызы М. А. Лесечко болгаш өскелер-даз уткаан.

Аэродромга хундулуг таңымалын тургускан болгаш Непал хаан курун-незинниң баш Совет Эмвелелиниң куруне гимнилерин күүсеткен.

Совет чазактың баштыңы Н. С. Хрушев хундулуг аалчыга байыр чедирген. Доктор Тулси Гири харыч чүзе чугаалаан.

МОСКВА. (СЭТА). Октябрь 23-те Кремльдин Улут ордузунга Совет Социалисттиг Республикаларның Эмвелелиниң чаз база албайнч аян-чоруун кылдып, Совет Эмвелелине келген, Непалдың хаан чазаның Министрлер Чөвүделенин даргазы болгаш даштым херектер министри Тулси Гириге алдар болдурган эртенги шайлаалга чыгып, найыраалч байдалга өрткен.

Шайлаалга Непалдың чазаның баштыңы-биле кады оң кадайын дээрги К. Гири, Непалдың ССРЭ-де аалчын Джарендра Н. Сингха, Непалдың даштым херектер министрствозунун секретарының дузалакчызы Шардула Шамшер Гана олурушкан.

Эртенги шайлаалга совет таладан Н. С. Хрушев кадайы-биле, Л. И. Брежнев кадайы-биле, А. Н. Косигин кадайы-биле, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүделенин Даргазының ораалакчызы М. А. Лесечко, ССРЭ-нин министрлер болгаш албайнч өскө-даз кижилери олурушкан.

ССРЭ-нин Министрлер Чөвүделенин Даргазы Н. С. Хрушев Непалдан келген аалчыларга байыр чедирген. Оң даргазында Непалдың чазаның баштыңы доктор Тулси Гири чүзе чугаалаан.

Н. С. Хрушевтуң болгаш Тулси Гириңиз чугаалары адыш чаксаалчыны каш удаа үзе кирип турган.

Эртенги шайлаалга чыгып, найыраалч байдалга өрткен.

Н. С. Хрушев биле доктор Тулси Гириңиз аразыңа чыгып, найыраалдыг бесед а болган.

Непалдың чазаның баштыңы-биле кады Непалдың ССРЭ-де аалчын Джарендра Н. Сингха база чораян.

Совет таладан беседата ССРЭ-нин Даштым херектер министри А. А. Громико, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүделенин даштым херектер комитетинин даргазы С. А. Скачков, ССРЭ-нин Даштым херектер министрлинн ораалакчызы Н. П. Фирюбин, ССРЭ-нин Непалда аалчын Е. Г. Забродин олар киришкен.

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиумунун бо чылдың июль 11-де Чарыын өзугаар Тыва АССР-ниң транспортунун аалдарыг ажылаачы деп хундулуг атты тымысканын грамотанын пассажирлер АТЭ-ның колчакчызы **Орман Кара-Ашаник** октябрь 22-те тымыск берген.

Дээди Советтин Президиумунун секретары Б. Дига грамотаның Ооржак Кара-Ашаник тымыскына, оон-биле коабангы анаа изги байың чедирин, оон моон-даз мый улут улуг чедикшинерлер болурун күүсөдир.

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиумунун бо чылдың июль 11-де Чарыын өзугаар Тыва АССР-ниң транспортунун аалдарыг ажылаачы деп хундулуг атты тымысканын грамотанын пассажирлер АТЭ-ның колчакчызы **Орман Кара-Ашаник** октябрь 22-те тымыск берген.

Дээди Советтин Президиумунун секретары Б. Дига грамотаның Ооржак Кара-Ашаник тымыскына, оон-биле коабангы анаа изги байың чедирин, оон моон-даз мый улут улуг чедикшинерлер болурун күүсөдир.

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиумунун бо чылдың июль 11-де Чарыын өзугаар Тыва АССР-ниң транспортунун аалдарыг ажылаачы деп хундулуг атты тымысканын грамотанын пассажирлер АТЭ-ның колчакчызы **Орман Кара-Ашаник** октябрь 22-те тымыск берген.

Дээди Советтин Президиумунун секретары Б. Дига грамотаның Ооржак Кара-Ашаник тымыскына, оон-биле коабангы анаа изги байың чедирин, оон моон-даз мый улут улуг чедикшинерлер болурун күүсөдир.

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиумунун бо чылдың июль 11-де Чарыын өзугаар Тыва АССР-ниң транспортунун аалдарыг ажылаачы деп хундулуг атты тымысканын грамотанын пассажирлер АТЭ-ның колчакчызы **Орман Кара-Ашаник** октябрь 22-те тымыск берген.

Дээди Советтин Президиумунун секретары Б. Дига грамотаның Ооржак Кара-Ашаник тымыскына, оон-биле коабангы анаа изги байың чедирин, оон моон-даз мый улут улуг чедикшинерлер болурун күүсөдир.

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиумунун бо чылдың июль 11-де Чарыын өзугаар Тыва АССР-ниң транспортунун аалдарыг ажылаачы деп хундулуг атты тымысканын грамотанын пассажирлер АТЭ-ның колчакчызы **Орман Кара-Ашаник** октябрь 22-те тымыск берген.

Дээди Советтин Президиумунун секретары Б. Дига грамотаның Ооржак Кара-Ашаник тымыскына, оон-биле коабангы анаа изги байың чедирин, оон моон-даз мый улут улуг чедикшинерлер болурун күүсөдир.

# Улуг Октябрга алдар кылдыр өөрүнчүг медээлер

Новосибирскийн химия комбинатынын (Тува область) минералдыг чедикшиндилер болгаш кислоталар заводунун коллектив оң айларын онаалгаанын хуусаа бетинде дооскан. Тес айларын болгаш октябрынын ийи он хонуктарының дургузунда химиктер эртен чылдың ол үезинге бодаларга, азоттуг чедикшиндилерин 36 хууга хойну бүдүрүп үндүргөн.

Никопольмаргонец бассейниде Орджоникидзе аттыг эй улуг рудниктин коллективти Приднепровскийн болгаш Донбасстың доначалларында бо хүндерде металлургия чиг-эдиниң пландан артык эшелондарын чорудуп турар. Октябрь мурунун чарыжының берги одуругларында «ЭШ-14 (75)» деп экскаваторун Николой Попаловка баштапкан экипажы туруп турар. Машинаны дүрген ажыдадыр арганы ажыглаш, мурнакчы коллектив октябрының эрзинден бээр планга немей 41 муң кубометр породаын казып үндүргөн, ол бодала бүдүрүп социалисттиг хуулашканын үш катап ажырганы ол.

Харьбинин трактор заводунда кан эңдикширликчи Владимир Борисов удурткан, СЭКП-нин ХХХ съездин аттыг коммунисттиг куш-ажыл бригаданы улуг чедикшинерин чедип алган. Ол бригаданың харымып турары электросуугу бо чылдын пландан артыкка 1100 тонна металлды берген.

Ленинградтың «Электрик» деп заводу бо чылдын пландан артыкка он ады улуг дунааалактын агрегаттарын берген. Ол бүдүрүлгенин механиктыг өштөлгө чегиниң коллективти чаз хевиринг ам-даз үш машиналарын хуусаа бетинде белеткериң хүлөнгөн. Оларны ийини — «Кировец» деп тракторун беддерлерин дунааалаарыга херектээр машиналарын чүдүрүп чорууларга ам-на белеткен каан.

Карелияның ыш белеткеничтери улуг Октябрының байырларына белек кылдыр пландан артыкка 632 муң кубометр ышты белеткериң. Республиканың бүтү-ле ыш комбинаттары программаны ажыр күүсөдир турар. Ол бүдүрүлгелерге куш-ажылдын бүдүрүлгүсүн эртен чылга денээрге 5 хууга өскөн.

«Союзелингаз» трестин тудугчулары ховуларын ажыл-ишчилеринге эки белекти берген. Олар бо чылдын «ак-көк оттарын» кур чер крайынн Куйбышевск, Ершовск, Украинск, Тенизовск болгаш өске-даз совхозтарының 3500 квартираларына кыбыскал.

Салбырын механизаторлары келер чылдын дүжүдүгө чери белеткериңче онза кичээлге салган. Октябрь 10-га чедир 1600 гектар күсүк кур андыралгаанын чортукан, ол ажал ам-даз үргүлүшкөн. Бу күсүк чег андыралгаанын шынары мурундагы чылдардазын шынаш буу-хаз эвес, эки чортутканын. Ол ажылда механизаторлар Ч. Дюжур, М. Самбу, К. Доржу олар үлөзүлгө ажылдап, хүн үзүп үргүлүш 150—170 хуу чедирин келгенер.

Баз бир чаз чүдүлү айтпайн барып болбас. Чүд дие, механикатор калдар кывар, чаар материалдарны камналганы дээш медесиди бо чылдын шыныгыртыккан. Оларын бо чүкүешиңкини ийити күртениң «өчү-хирезинде улуг үндөт камналганы берген. Чижээ, салбырын механизаторлары 1962 чылдын мекенинде 1 тонна 250 кг хире кыры, чаар материалдар чылдап турган болза, бо чылдын чүтпес 350 килограмми чарыгалаан. чылда 15—20 хуу чедир камналганы алган болуп турар. Ол ышкыш-техникамын үрелер, кам чок эдилеге тургузар чоруду дык ховартап.

Арысканын механикаторлары бо бүтү чедикшинерин Улуг Октябрының 46 чыл оюнга алдар болдуруп, моон сонгаар-даз ол ышкыш чедикшиңкиңиң ажылдарын азалп турарлар. **Д. ДУНУЛ-ОЛ,** тракторист.

Улуг Октябрының байырларына чаз куш-ажылчы белектер-биле үктүрүп дээш «Чырач-Бажы» совхозтун Шык-Бажында коммунисттиг куш-ажылдык ферманы деп бедик атты чалаал алган ферманын коллективти чарышты улам калбартыкан.

Ук ферма бо чылдын күрүнеге 330 тонна сүтү саар хуулашканын октябрь 10-да 249 тонна кылдыр күүсеткен. Арткаан 81 тонна сүтү ноябрь 7-нин бетинде күүсөдир сорулгазын салип алган ажылдап турар. Э-бег сүт дээш саанчыларын чарыжына хоочун саанчылар Хомушку Кувискал биле Кара-Сал Таан тилдекчи болуп, оларын кайымы-дү бир саар инектен 9 ай иштинде 1746 кг сүтү саап алган. Комсомолчу саанчылар Монгуш Шык-Саар, Молгуш Ошун олар 1694 кг сүтү саап ап, мурнакчылар болуп турарлар.

Ферманын саанчылары болгаш калдарлары кыштагылашыкка белеткел кылдыр боттарының күжү-биле 200 тонна саванын, 73 тонна ситенин белеткен болгаш 200 тонна дүргө электи болуп алган. Ферма чымында 350 тонна силос белеткетиң-дир, эрти быза калаанын өске чеге кечүртүп, чартып туткан. Илеа саар болгаш инек турар калжарларын чылдагылашыккы эки шынарларын чуртталгага, ажылдарына таарымчалык байдалар тургустунган. Совхозтун тудугчулары 2 аал ишти чурттаар бажыны немей туткан. Оон иштин малгаштап,

Чыл планын күүсеткен

«Былды көдөө тудугу» Туранга тудуг-монтаж үстөгүнүн тудугчулары чыл планын хуусаа бетинде күүсөдир деп социалисттиг хуулашканы алганар. Туранчылар 1963 чылдын дургузунда планын ажыр күүсөдир келгенер. Мызагы 3-ку кварталда тудуг-монтаж ажылдарынын планын 128,9 хуу; оон иштинде 138,4 хуу, бүдүрүлгө объектилеринин 102,8 хуу күүсөдир, шуудуруг ажылдаанар.

Оон уламдын октябрь айнын ортан үезинде тудуг-монтаж ажылдарынын чыл планын хуусаа бетинде күүсеткенер.

Петр Гладковтин бригадирляни тудугчуларын бригадала кууженишиңкиңиң ажылдап турар. Ол бригадала коммунисттиг куш-ажылдык деп бедик атты тымыскан. Бу чылдын эртен 9 айларынн планын бригада 127 хуу күүсеткен.

Эш Тршкөвтуң удуртканы чазаныкчылар цети баз эки ажылдап, коммунисттиг куш-ажылдык цети эса бедик ат дээш демисежин турар. Чазаныкчылар коллективти 9 айларынн планын 124 хуу күүсеткен.

Улут Октябрының 46 чыл оюнга СЭКП ТК-ның Кыйгырылгына сорук кирген Туранын тудугчулары бо хүндерде чыл төңүзүңгө чедир 100 муң рубльди шингээдир ал, чыл планын 120 хуу күүсөдир деп бедикте чаз хуулашканы алган шуудуруг ажылдап турарлар.

Ферма кызыл булун база бар. Олар боттарының чортуг шаптарына алаа созул болгаш ажыктыг кылдыр эрттирп турар. Орта элекция, бедесалдарын дымнап, чаз солдунары, журналдарын юмчуп турары чачыла кылуу берген. Ам олар кызыл булунга зоотехниктиң өөрдилгенин уламчылаарлар.

Октябрының социалисттиг Улут революциянын 46 чыл оюнга улуктушту СЭКП ТК-ның үндүргөн Кыйгырылгы ферманын ажыл-ишчилерин куш-ажылче улам сорук кирген. Саанчылар Кувискал, Таан, М. Шык-Саар олар чыл төңүзүңгө чедир бир саар инектен 290 кг сүтү саар деп бедиктен хуулашканы алганар.

К. ХЕРТЕН.

## БАЙЫРАЛААГА БЕЛЕКТЕР

### ТӨЛӨПТИГ УЖУРАҢЫР

«УТКА 25 чылды» совхозтун Арыскан салбырынн ажыл-ишчилерин күсүк дүжүт ажап алышкынынын болгаш мал чедикши белектелиниң планын совхозтун өске салбырларында дээр түндөлдөргө дооскан. Октябрь 5-те чедир салбыр 700 тонна ситенин белеткэн, 500 тонна силос салдырган, тараа саванын бүрти ажап алган, малчыларынн кыш-тагыларында сөөртүп чедирген.

Салбырынн механизаторлары келер чылдын дүжүдүгө чери белеткериңче онза кичээлге салган. Октябрь 10-га чедир 1600 гектар күсүк кур андыралгаанын чортукан, ол ажал ам-даз үргүлүшкөн. Бу күсүк чег андыралгаанын шынары мурундагы чылдардазын шынаш буу-хаз эвес, эки чортутканын. Ол ажылда механизаторлар Ч. Дюжур, М. Самбу, К. Доржу олар үлөзүлгө ажылдап, хүн үзүп үргүлүш 150—170 хуу чедирин келгенер.

Баз бир чаз чүдүлү айтпайн барып болбас. Чүд дие, механикатор калдар кывар, чаар материалдарны камналганы дээш медесиди бо чылдын шыныгыртыккан. Оларын бо чүкүешиңкини ийити күртениң «өчү-хирезинде улуг үндөт камналганы берген. Чижээ, салбырын механизаторлары 1962 чылдын мекенинде 1 тонна 250 кг хире кыры, чаар материалдар чылдап турган болза, бо чылдын чүтпес 350 килограмми чарыгалаан. чылда 15—20 хуу чедир камналганы алган болуп турар. Ол ышкыш-техникамын үрелер, кам чок эдилеге тургузар чоруду дык ховартап.

Арысканын механикаторлары бо бүтү чедикшинерин Улуг Октябрының 46 чыл оюнга алдар болдуруп, моон сонгаар-даз ол ышкыш чедикшиңкиңиң ажылдарын азалп турарлар. **Д. ДУНУЛ-ОЛ,** тракторист.

Улуг Октябрының байырларына чаз куш-ажылчы белектер-биле үктүрүп дээш «Чырач-Бажы» совхозтун Шык-Бажында коммунисттиг куш-ажылдык ферманы деп бедик атты чалаал алган ферманын коллективти чарышты улам калбартыкан.

Ук ферма бо чылдын күрүнеге 330 тонна сүтү саар хуулашканын октябрь 10-да 249 тонна кылдыр күүсеткен. Арткаан 81 тонна сүтү ноябрь 7-нин бетинде күүсөдир сорулгазын салип алган ажылдап турар. Э-бег сүт дээш саанчыларын чарыжына хоочун саанчылар Хомушку Кувискал биле Кара-Сал Таан тилдекчи болуп, оларын кайымы-дү бир саар инектен 9 ай иштинде 1746 кг сүтү саап алган. Комсомолчу саанчылар Монгуш Шык-Саар, Молгуш Ошун олар 1694 кг сүтү саап ап, мурнакчылар болуп турарлар.

Ферманын саанчылары болгаш калдарлары кыштагылашыкка белеткел кылдыр боттарының күжү-биле 200 тонна саванын, 73 тонна ситенин белеткен болгаш 200 тонна дүргө электи болуп алган. Ферма чымында 350 тонна силос белеткетиң-дир, эрти быза калаанын өске чеге кечүртүп, чартып туткан. Илеа саар болгаш инек турар калжарларын чылдагылашыккы эки шынарларын чуртталгага, ажылдарына таарымчалык байдалар тургустунган. Совхозтун тудугчулары 2 аал ишти чурттаар бажыны немей туткан. Оон иштин малгаштап,

Чышка белең

НАРЫН. (Телефон-биле) Тес-Хем бүдүрүлгө эргелелин «Коммунизмче орук» көдөө ажыл-айгыр артели кышка белектелини органиастыг чорудуп турар. Шар малга (бирээзинге-ле 400 баш кире) 3 чаз каажаны немей туткан. Сүт-баран ферманын 100 инектин болгаш 300 бызаның калжаларын база ажылдаа кирипкен.

«Коммунизмче орук» колхоз бо чылдын мыйыңа мурунгу массалык 2254 тонна, ситенден 100 тонна силос белеткен. Ситениң үндүгү орайлан болжожок, ажылды этезиңде органиастыг чорутканын биле 453 тонна бөлүгүн чедиктен алган. Кышталарже мала чени совурту база органиастыг эгезден.

Тараа ажап алышканын доозулган. Ам республиканың ажыл-айгырларында ховулардан саван бөлери болгаш чер алдары дооступ, үзүни утары болгаш оңу артыларын кишин-түлү чоруп турар. Октябрь 20-ге чедир республикада 163 муң 800 гектар агыс аялартыган, тараа-бамы култураларынн үзүнилеринин 80 ажыг хуузу урураган. Чамдык колхозтар болгаш совхозтар үзүнилерин хемчазарын амга чедир доосаан болгаш оңу жуурунда статистика органиастыг мурунуга отчеттарын бербейн турар. Чижээ, «Сут-Хөл», «Көк-Тей», «Шекээр» совхозтарда үзүнилерин бар болза-да, олар ук үзүнилерин чүтпес 27—34 хууун мезгилдерде чорудуп турар. Бо ажылда кыска хууулаа доозар болгаш үзүни материалын артыларын эгезел кирер эрежек чугула. Үзүнилер бо, чажып тарымырын шынарды өй-шанда чедирткен, шынары багай үзүнилер эки шынарды үзүнилерге орнаттыган турар ужуруг.

Советүг кварталдыг баштайгы айы төнер чыгач турар. Мурнакчы колхозтар болгаш совхозтар күрүнеге сүт база эрт салдырынн планынын күүсөдирин доозар дээш шуудуруг ажылдап турар. Сүт болгаш дүк саар талазы-биле чылдың планын онаалдарын күүсеткениң дугайын Тес-Хем районунн ажыл-ишчилери, Таңдынын «Революцияның чалдыжы», Кал-Хеминн «Октябрь 14 чылды», Тоюнуң «Совет Тыва», Чөөн-Хемин районунн «Большевик» колхозтары болгаш өске-даз чамдык ажыл-айгырлар рапорттар, «Сут-Хөл», «Тес-Хем», «Көк-Тей» совхозтар сүт садырынн планын база күүсеткен, «Бардык», «Найыраал», «Улут-Хал» совхозтар, дуржулга станицияны чыл онаалдарын күүсөдиринге чокушуп турар.

Бычалажок сүт садырынн планы республикада нитизиң-биле чүтпес 89,4 хуу, эъттин — 80,8 хуу, дүктү — 94,2 хуу күүсеткен. Октябрьның сөөлүгү он хонунга мал хуулаш алыр черлерге эрт дүжүлүгү темпиз илени-биле кудулаан. Бир эвес октябрь айнын баштайгы он хонунга Кызылдын сүт заводунга совхозтардан «Межегей» — 21 тонна, «Өвк» — 7, «Элегес» — 15, дуржулга станиция — 12 тонна сүтү чедирген болза, сөөлүгү он хонунга олар тус-тузунда 1, 3, 5, 9 тонна сүтү чедиргилээн.

Моон-биле эптежиң болбас Саар инектерин амга чедир чер олар-лап турар болза-да, олар эки тодул турар болгаш сүт садырынн кудулай бээринин барымдазы чок. Чүтпес үстөлдө алаа ажыл-айгырлар сөөлүгү он хонуг дургузунда 16 тонна сүтү күрүнеге чедир бербейн, а бир эвес республиканын нитизиң-биле алыр болза ол чургай оон-даа хой. Чылдагыны болза чамдык колхозтарынн болгаш совхозтарынн удуруткучулары сүтү боттарының ажыл-айгырларына тиртип, тирткан сүт-биле хааванар чедирин турарына болгаш олар дык хой чалаал сүт продукциянын хоорайга чедир бербейн турар.

Республиканың бүгү районнара тракторлар септелгези эгезден болгаш көдөө ажыл-айгыр машиналарын кышкы кадалаалга тургузынын он хонуг ачоруп турар. «Сельхозтехникамы» Кызыл-Мажалык салбырынн болгаш Чалаана каттыжымшыкынын машина-трактор мастерскаяларынн ажылдакчылары септелгези эки белектер.

Колхозтар болгаш совхозтар боттарының мастерскаяларында техника септелгезиче ам-даз эгезел кирбейн. Бий-Х

Конференция, отчеттар болгаш сонгулда

# ОРГАНИЗАКЧЫ АЖЫЛДЫ КУШТЕЛДИРЕР

(Чөөн-Хемчиктин партия конференциясы)

СЭКП ТК-ның ноябрь болгаш июль пленумнарынын шийтпирлерин амыдыралга боттадылар, ажылчы чонуну ортузунга кижиздирилелге ажылды куштелдирер, чоңуну культурулу амыдырал-чурталгазын белдир талашы-биле Чөөн-Хемчик районуну партия организацияларын практиктик демчелерин ап чорутканын, чамдык түннедиги ажылдары челип алганын районуну партия конференциясына демдегелди. Конференцияда илетке кылган партком секретары эш Д. Ондар болгаш санал берген делегаттар бо талашы-биле тодаргай чижелдерни чыгаралар.

Малдын баш санынын өспөй турарынын чыдаганын төрүүр малдын кымырашкынын болгаш малдын хорамчаны хей болуу турарында, Эртең 9 айларын дургунда кымырашкынын чыдаганында район 815 бызааны, 2500 хураган чедир албаан; чүс баш төрүүр мал бурузунден чүгө 65 бызаа, 35 хураган, 57 анай алган. Хой тарыл боозадылганын планы күөсеттинген. Сиген белеткелинин планы чүгө 51,5 хуу күөсеттинген.

Район бо чылын тараа культура-ларын гектар бурузунден чүгө 4,8 центнер дүжүт алган, күрүнеге тараа садарынчы планын 46,3 хуула күөсеткен. Ол бола республиканын ортумак хуузуна берин чептес болганы ол. Кукуруза биле картофельдин дүжүт өң куду болган, а чигир соькказыннан чуу-даа албаан. Дүжүтүн куду болганы чүгө агаар-бойдустан байланында эвес, агроэкономика негелделерин күөсеттин, черин хей кезин чызы узур алдырып, куду шынарлыг турул, сугаттыч черлерин ажылдайып, бок үнүр-тер-биле демчешпей, тарылга шалдырин туртузун ам-заа өң эзе берейн турарында. «Большевик» колхозка тараа культура-ларын гектар бурузунден ортумак дүжүт 7 центнер болуу турда, оон чанакча «Чыраа-Бажы» совхозка—4 центнер хире болган. Совхоз 8 муң га тарылганын кол нурузун чызы узур алдырып, хөрувун куду шынарлыг ажылдай кылган.

Улут-Ховунун, Дагыр-Шемийин, Улуг-Алаактын сугарылга бурагалары шут калган-дыр. Бо чылын чүс га өлөңгүн курга чеге кылды-тасты тараанын оң га сугаттыч чеге тарааны ажыкты болуу турган ийик. Кукуруза сугарылганын уттузунган. Бистан агрономнарыне чүгө тарылганын планын күөседирин барымдаалар, а шынарын болаас—деп, «Чыраа-Бажы» совхозун хойжуу эш Чүдүмүшын шүтүмчүдөн.

Дүжүт ажаан алышкынын район

дыкка уламдыктар болгаш чидирч узуу болган. Чамдык шаңнарда ары-латтынман тараалар үрелип чылар, мал-маган чип турар болгаш шалды бок-сагы-биле кады үлүр эжер дөң чижекти тарааны камнаас база өорлар чорутар-биле демисел чорутпайн, анаа эртерип турар.

«Тыва» совхозта 200 га хире тараа сыпта хөвөр, тавышта ажаан алдынман тараа база бар. Черас ол совхозтун бүгү ажылы өңделейн, бүрүн күөсеткен күрүзү чок болуу турар. Оон директору коммунист Юртаевтин партиянын негелдезин күөсеттин турарын дугайында шүтүмчүдөлдөр, хомудалар турза-даа, партком, оон бөорозу база бүдүрүлге эргелди чогуу түнне кылбайн, үр үеде эртеңип келгени дөң делегаттар шынгы шүтүмчүдөлдү кылган.

Колхоз-совхоз бүдүрүлге эргелди бо районун түнне туруп турар болганы районуну хомудал турары анаа база хамааржыр. Эргелдин тускай эртемчилери колхозтарга, совхозтарга— практиктик дузааны эвеш чедирин, оларын экономика-зыче ханылап кирейн турары, мал ажылында хей күш үнөр ажылдарын механизастарыне эргелдей-даа, партком-даа, Сельхозтехника-ның район салбыры-даа кичээңгей салбын турарын делегаттар шүтүмчүдөн.

— Бүдүрүлге эргелдин тускай эртемчилери биске ховар базар, Коздунуна телефонлашкын-биле, хей саанын-өңжик чорудары-биле кызы-гаартаанын олар катталыкты практиктик чапалаш, херек кырында барип өттүгү дузаны көргүсө чө-гуур—деп, эш Донтугу шүтүмчүдөн.

Хай-шынти организацияларын ажылы партком чептес узуртуп турар. Илангыя колхозтарда, совхозтарда комсомол ажылы сөөлү үеде чорувастан, аныкталын ортузунга кижиздиле ажылынын кош-ай бергенин, комсомол райкомуну узуртулганда чептестерин азын хой делегаттар санааларына шүтүмчүдөн.

Парткомун таландын узлеттүр, тууду, транспорт организацияларын ажылыне кичээңгейи компартия-лан. Оон түннедиге Чалаанын амыдырал-хандыралга комбинаты 9 айларын планын күөсеттин. Оон илай салгы болгаш узус өөредилгезинин, культура-чырыдышкын ажылдарында бар чептестерин конференцияга база демдегелди.

Коммунистерин мал ажылыне чө-вүдөлдөр чорудуп, чугула үчүстө-тарга партия бөдүктерин тургуску-дуан, агитаторлар, лекторлар, рай-комуну узуртуп ажылдакчыларын та-былбыр ажылы узва-дараа чорудуп, үнүшүкчирин-даа организациястан, сөөлү үеде бичи сой берген бол-за-даа, чоңуну культура-амыдырал-ын белдир талашы-биле хемчелерин ап чорутулаан болгаш өске-даа эгелекчи чүдөлдөр кылдынган. Шы-налда-даа районуну мал болгаш эр-ажылынын талашы-биле чамгы-даа көргүзүңү челип албайн, хомудал турарын чыдаганын чөдө? Деле-гаттар боттарынын санааларында болгаш конференциянын ажылына кирешкен, СЭКП Тыва обкомуну бирги секретары эш С. Тока чыга-лынга ол бүгү масалагы хемчелерин организацияны ажыл-биле быжыга-ваанында деп түннедиге кылган. Су-таал ажылы чөс-даа чорутса, бер-эес оон организацияны ажыл-биле бы-жылаас, ажылынын шынарын, күө-седдезин челип албас, бар куралы-ларын чөс-даа ажылдай дөң прак-тиктик хемчелер албас болза өң-түннедиге челип алынаас.

Партиянын XXII съездинин бол-ган СЭКП ТК-нын пленумнарын шийтпирлерин амыдыралга бот-талдырынын демчелерин улам күш-телдирер, илангыя мал кышта-ла-дышкынын, келир чыдын тары-газына белеткеди челишкенин чо-рудар, өредилге, культура-чыры-дышкын талашы-биле болгаш өске-даа хемчелерин конференцияга ту-гаалажып, доктаалды хүдөөп алгын.

М. ЛЮНДУП.



САРАТОВ. Волганы кежилад Европада өң узуг кө-вүртүңү тулдузуары узуг тиктегени челип алган-нар. 166 метр узун дуртут оорганым кол-көзө болур, узуну 120 метр, 260 тонна деңизил демир-бетон блок стөндөин адиртылган болгаш тускай поинтонарга чи-дүргөш көвүртүңү баганаларына чедирип келген. Ам ону баганаларга тургузар болгаш быжылаар ажылдай чоруп турар. Чуртута: Блокту тургузар черинге чедир Волга хем-биле апар чорутуу. Фото Е. Соколовтун. СЭТА-нын фотохроникасы.

## Чаа коллектив болгаш оон баштайгы чедишкени

«Тыва даг-дугу» комбинаттын коллективти эртең чылдын август айда организациятын тургузту-ган. Үш ай бурунгаар ол комбинатта 452 ажылчынар турган болза, амгы үеде оон ажылчынары 812 кизи чедир өскөн. Ол ажылчынар комбинаттын ивиз-буру чехтерине, даг-дугунуң шахтазында, руда фабрикасында, ТЭС-те, дизельинг электростанцияда, дуржуга болбо-адыралда черинде, хөмүр даш шахтазында болгаш өске-даа участка-да ажылдап туралар. Комбинатта 129 инженер-техникти ажылдакчылар бар, олар дөң болгаш ортумак артем-биле чепселгенер.

Бүт кырынга чаа-ла туруп, быжын олдар шак ол анык коллективти партия-ажыл-аңгы активинин бирги хурады чокта чаа болуп өрт-көй. «Тыва даг-дугу» комбинаттын директору эш В. Белавский ол хура-лыга өң чылдын төс айларында ажал-херектин түннелин болгаш дөңкү кварталда комбинаттын муру-нда каныг сорулгаары салдынган, планын оналгаларын каныг артаарга-биле күөсетсе акыл дээрлик чыгаалас.

Бо чылдын эртең кай-ла айларында тургузуда комбинат багыт эвес чедишкенин челип алган. Ушкү кварталда ивиз продукция бү-дүрерин планын комбинат 115,9 хуу, төс айларын планын 113 хуу күөсеткен, бараанын продукция бү-дүрерин 160 хууга, сарттуу даг-дугу казып бүдүрерин 145 хуу күөсеткен. Черле ивизш комбинат өсө-даа планын оналгаларын шүтүл-дүн-ла планда көрдүнгөндөин өңкө-чөк ажыр күөсеткен. Ол дөңге аны-к бүдүрүлге черини күш-ажылды баштайгы узуг тикелдерин-дир.

Күш-ажылга ивиз кижилер ком-бинатта өлүп, анык кадрлар-биле быжыгталынып турар. Комбинаттын бүдүрүлгөнде ажаалдап турар ажылчынарынын хей кезин национал-дык кадрлар болуп турар, олар даг-дуганын болгаш өске-даа мерже-динин талашы-биле тускай билгалар-нын шыгазын туралар. Кежеки курстарга бо эртең айларын дур-гунда 58 ажылчынар тускай мер-жеди челип алганнар, амгы үеде 58 кизи тускай курстарда өөренип турар, дөңкү кварталда кежеки курстарга 100 ажылчынар өөренип турган, тускай мержеди челип алгыр планда көрдүңгөң. Ком-бинатка доктаал ажылдай кадр-ларын белеткен үндүр ажылда ам-даа узуг чептестерин барын санал.

Күш-ажылдын бүдүрүлгүдүн бел-деринин кол үндөинин болгаш соци-алисттик чарытты комбинатта калбар-таан. Чон ортузунга партияжи бол-гаш протимасалыг ажылдар кич-чүт кошок тургустунган. СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шийтпирле-ринин күөседдеин багай боттадылар. Култура амыдырал ай-тырыныче база-ла кичүт кошок кичээңгей, салдынган. Ам удаас, 7—8 айлар болгаш-ла, «Тыва даг-дугу» комбинаттын ажылчынарынын саны 1500 кизи чедир өөр-турубүзе, чуртталга-амыдырал айты-рыны амгы үеде багай шийтпирлет-тинип турар. Ажылчынарын ажылыче үнеринге болгаш ажылдан чанып кээринге

транспортту таарыштыр тургустуван. Илангыя ырак черлерде чурттан ту-рарлар эртең ажылыче үнерде узуг бергедөңкинерге болгаш чок-ла та-варжып турар. Дага ажылдай ту-рарлар ижер суг-биле хандырма-маан, тускай хөптер-биле хандырма-га база-ла чок. Коммунист күш-ажыл бригадалы болгаш коллектив, шалпычы дөң шимчээжин комбинатта мас-са-лым-биле калбартаанып илеткели болгаш санал берген эштер чөңүт шүтүмчүдөлдөр. Коммунист күш-ажылдын шалпычылары дөң деп чыгышта чүгө 80 кизи киржин ту-рар. Оң иштинде эскваторлардын ивиз экилери, забойщиктерин эш Салновка узурткан бригадалы, теп-лабораторияны коллективин туржуп турар. 26 кижиге бо хундулут атты тывыскан. Дизельдин электр стан-циянын 26 кизи составтыг коллек-тивге (начальни эш Манжосов) бо хундулут атты тывыскан. Ол дөңге коммунист күш-ажылдын белки адын комбинатта чалаан алган кар-чаныг коллектив болуу. Коммуни-ст күш-ажыл дөң деп шимчээжин калбар-биле эгелээр дугайында ажылды комбинаттын узурткучулары болгаш мыда партия, профсоюз, комсомол организацияларын өзүлүт башкарбайн, бо чүгө херекче кич-чүт кошок кичээңгей салып келген. Чадана шахтазынын казын үндү-рүп турар хөмүр дагынып шынар өң-не багай дээрин илеткели-даа, санал берген эштер-даа шыгыг шү-түмчүдөн. Ол шахтада техниканын болгаш чепсак-херекелдеринин шы-гажымы багай, ол шыкш кывар-чаар чүдүдөринин чыгыдаанын уз-лет, хынадыла чок, күш-ажылдын сатылга-турумун үрөшинин факты-лары бар. Инда эскваторлардын анаа турар чоруп дыкка хей бооп ту-рар.

Тывада аар узлетпирин баштайгы турустуна-ла каш айлар болган «Тыва даг-дугу» комбинат бо чыл-дын эртең айларында болгаш чаа күштерин немес ай, күш-ажылга баштайгы чедишкенин балкынарын кылганы дага өөрчүткөн. Комбини-аттын партия-ажыл-аңгы активинин бирги хурамын кырыкчилери оон соңгаар чаа-чаа күш-ажылчы балкынар дөң узуг күөжиникин ин үндүрүп алдыларын, ажаалда бар, илестинген чептестерин до-раан узуткаар дугайында тодаргай шийтпирин хуула алган.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ, «Шынын» тускай корреспондентизи.

## Хожудаашкынарны шийтпирлиг ажып эртер

Барын-Хемчик районун «Большевик» колхозу ивиз хуринда чүгө районга эвес, харын республика мурунчык ажыл-агыйларын бирөөңгөи санадып турган. Аргель-көзө ажыл-агыйнын машина-техниказы-биле багай эвес хандыртты-ган. Инда амгы үеде 10 комбайн, ивиз-буру маркалыг 38 тракторлар, 15 автомашиналар болгаш күш-ажыл кылдып шыдар 839 ар, хөре-жөң колхозчулар ажылдап турар.

Районуну өске ажыл-агыйларында денжээр, «Большевик» колхоз-тун девискери арга-чыгышты, тараан-шаддерин, суг-сугаттыг бол-гаш эң акыл мал оларларын чөс. Ивизалажык бо колхоз сөөлү ивиз чылдын бөор республикада экономи-ка талашы-биле хомудангай-носоко-тарын бирөөңгөи санадып турар алган.

Партия организациязынын чокта чаа болуп эртең өчөт-сонгулалыг хурамына илетке кылган партко-му секретары эш К. К. Эмер-Сарыг болгаш санал берген коммунист кол кичээңгейи колхоз бүдүрүлге-зинге партияжи узуртулганын күш-телдирерине утландырганнар. Ол таварылга эвес.

Бо дугайында тодаргай фактыларын көргүсө мундыг: 1961 чылдан бөор-инининч малдын баш саны болгаш оон продукциянын бүдүрери

чыл бүрүде-ле кудулаашкынын болуу келген. Чыкка, ээт бүдүрери 1961 чылга узур 1962 чылда 20 хуу кудулаан болган бо чылын болза ол чорук уламчылашкан. Дүк бү-дүрери 1961 чылга денжээр 14 хуу кудулаан.

Тараа культураларын нинти чылдында 1961 чылда 35 муң цент-нер турган болза, 1963 чылда чүгө 7 муң центнер болгаш азы гек-тардан 3,5 центнер дүжүт алдын-ган. А 1961 чылда гектардан ор-тумак-биле 22,5 центнер дүжүт эл турган.

Төрүүр 100 баш малга онааш-тыр 1963 чылдын 9 айларында 77 бызаалар, 61 анай, хураганнар болгаш 5 хаван өндөры алган. Чыл өгөңгөин бөор ивиз-буру чы-даганыннан 825 баш мал хораян. Оон түннедиге колхоз 9 айлар иш-тинде 23,7 муң рубль каражыны болган.

Малдын уксазын экижерди шийтпиретинмен. Чер ажылынын культуранын белдери эң куду денжеле туруп турар. Бо чылын 1116 гектар сугатты-гы тарылга шадунуң чүгө 300 гектарын чангыс катал сугаткан. Бир эвес оон бүрүн-биле сугаткы-аңы ажаанга болза, колхоз агаар-бойдустан болтушканыннан да ма-нарылга чокта 1500—1800 центнер тарааны алжып турган.

Харысапта чок чорутуп уржу-у-биле «Ж-60» деп ивиз электростан-ция өргөткөн. Күш-ажылдын органи-застанкынын өң-не куду денжеле турар. Амы-хуузуун чорутуу кыл-дып, хуниун-не 30-ден эвеш эвес колхозчулар район төвүнче барып туралар.

Х. Манган-оол, К. Самолет, Д. Очур болгаш өске-даа чамдык колхозчулар колхоз бүдүрүлгөинге кирешпей, интинин көрүм-чүрү-мүн каржызы-биле урел, арагалар, хулганнаар, өорлар чорутуу үл-гөдип турар. Кадрчылар Хомуш-ку Аркачаа 22 хойун, бир аыты, О-рбий-оол 16 хойун, Конай-оол 6 хой-ун самгыдааннар. Богуңге чедир ол кижилерге харысапта хула-дөң болгаш самгыдан мадарын төдөдип албаан.

Колхозта ажал-херектер канчаар чоруп турарын дугайында үстү-де көргүскөн фактылар партияжи-организациячы болгаш политмас-лажы ажылдарын кошок тургуска-нын херечелип турар.

Колхозтун хожудаашкынын барык-да ивиз чыл дургунда уламчалып турда, ол дугайын хурадаларга хей узда чыгаалажыр-биле кызыгаар-латтынын, коммунистерин ивизак-чы ролон колхоз бүдүрүлгөинге күштелдирер талашы-биле партбюро кошок ажылдаан.

Мал болгаш чер ажылынын брига-даларын билгинип, ажылга дуржу-галыг кадрлар-биле быжылаарынга партбюро болгаш колхоз баштаар черини узуртукучулары эштер Шынар-Кара, Очур-оол кошок кичээңгейи салып келген. Мал бол-гаш чер ажылы ортулга чок, харыч хей карыгалык болуу турарын кол чыдаганы мыда болуп турар.

Бо дугайында чангыс чижекти көргүзөгө-ле четчир. Бот-оругла-чарыгалык бригадалар болуп сар-дөң болук хойжуларын үскөй, оларын узуртукучуларына өң бил-гиллиг, ажылга шөөлүт дуржулга чөк кижилерин томулдул каны-каан. Олар чогуу канчаар ажылдар-ын ивиз ужурун билбес, биеңге-ле чыдып калган эрги аргалар-биле ажылдап туралар.

Партбюро, оон секретары эш Эмер-Сарыг колхозтун ажыл-агый-нын хожудаашкынын шийтпирлиг чапалдыр төлөөдү, хамыктын муру-нунда хун-бурунун практиктик ажыл-чорудулганын методун партияны амгы үелге негелделери-ге илангыя СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шийтпирлеринин дүш-түр аде тургузарын коммунистер не-гезин.

Чаа сонгукан партбюронун со-ругалы болза, өчөт-сонгудалыг хураалга коммунистерин шүтүлчү-дөлдү санааларына үндөдөш, колхоз бүдүрүлгөинге партияжи узуртулганы күштелдирин, илангыя мал болгаш чер ажылынын бри-гадаларын бригадирлеринге, тускай эртемчилеринге шыраак билгайп, инициативти кадрларын шийдери болгаш таарыштыр хуваан тургуза-рынга кичээңгей салгыр, колхоз бү-дүрүлгөинге коммунистерин кир-жилгезин улам күштелдирери болу-дур.

Т. ТАЛГАНЧИ, «Шынын» корреспондентизи.

Н. КАЛГА-ХӨӨ, парткомуну инструктору.



Моладва ССР. Кишиневтү хлеб продуктулар комбинатыне машиналар төмөсү-биле шуужуу турар. Оларынч кырында кукуруза ивиз алым мокартарын чүдүрүн. Хонук самыкка-ла комбинат чаа дүжүтүп, чөд тонна ажы тараанын хулаан ап турар. ЧУРУЖУГА комбинаттын тарылга шадуну заводунда кукуруза чү-дүргөн машиналарын чүгө механизмиздирүүр турар. Фото Л. ПАНТУСТУУ. СЭТА-ның фотохроникасы.

## ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

ЧООБТА чаа Бай-Хаак району-дур комбинатта делегей байды-нын дугайында лекцияны СЭКП Тыва обкомунуң лектору эш В. Куренев номчала. Комбинаттын ажылчынары сонгуургаан элден каш айтырыларын лектора сал-гылаш, допчу болгаш билдингир харыяларын алганнар.

ОКТАБР 15-ге Бай-Хаактын району-дур комбинатта тургу-стунга узлетпирин экономикаын өөренип болгумунун баштайгы кичээли болган. Болгумуну узур-туулуңга дөң эртемчин эш Полунинин, оракачкыныга эш Третьякову сонгаан. Эк белгү-де бутгаларлар, саавчылар, ме-ханизатор, чодалчылар, бригади-лер кирип турар.

Комбинаттын дайдагы мыд бел-еткен турар бригадалык 12 ивизачымыг эш Румянецваз узурткан агар политика белгүг

бөдүнүн ажылын организациястыг эгелдеди.

С. ТАНЗЫН-ООЛ.

БИР-ЛЕ дыштанар хүнде «Тинделге» совхозтун Кара-Хаак салбырында 7 чыл школазынын башкылары болгаш үстүкү класс-чылары 65 кизи шөф организа-таан. Хавырга деп черин чогуу-ла 350 центнер ситени болуп бергенер. Школанын дузаына ажылчынар үнелел, узун-ле чептестерин илестиргенер.

Д. АРАМЧАА.

БАРЫН-ХЕМЧИК районда «Большевик» колхозтун аныкта-ры боттарынын билдин белдерин-че чүткүдүлгөр.

Баштайгы агар политика кич-чөңгөинге пропаганда эш Эмер-Сарыг СЭКП ТК-ның июль Плен-умунга эш Ильичевтин илесте-динин допчуланын кылган. Орта кырыше чогуу бүгү кижилер четче олурушкан.

Инда ол шыкш партия төөгү-

эвү, комсомол төөгү өөренип болгаш марксизм-ленинизмдин үн-дөңгөин өөренип белгүмнер баштайгы кичээлдерин чорутку-лаан. Ол кичээлдерге организа-ция айтырыларын дынкачылдар чыгааласкан, кичээл үер чорут-тар-биле демиселди чарлаан.

А. ЕВРОП.

«КЫЗЫЛ-ТУДУ» эргелинин № 2 участогунуң дашчылары Са-рыгар Москва биле Монгун Ким-оол олар Семён Погореловтун бригадалында мурунчык ажылчы-ларын болбушан. Ажылдын анык-азарын нежеки школадында че-динкини өөренип туралар.

Октябрь байырлыгына уктуш-тур бригада бо айнын бүдүрүлге планын 120 хуу күөседир дөң сорулганына ол мурунчылар тө-лөңгит узун шийди. эгелет-норманы тургучу ажыр күөседип туралар.

С. САНДАН.

# ЧОГААЛЧЫ БОЛГАШ УЕНИН КИЖИ

(Эш Токаның чаа чогаалының)

Ном. Ол дээрге бистин журтувустун болгаш бистин улустун төөгүт, оон культураның байлаа-дыр. Чогаалчынын бижээни ном бурзуу чоуну амырлардан алдынган калдыг-бир болушкуну немедде байчардыкшык-биле, уран чечендикте-биле, салгалдарга мөнгө артар өредикте болгаш кижизилдикте салдар-биле долдурган, биске каттап дымчыдып бээри-дир. Мычтанга бистер парадлаган үгенг ном бурзуу улуг хандык болгаш бектик үлээшкн-биле номчуп таныжар бис. Оларнын маадарлары совет боттут чутадан болгаш патриотизмнің эки шынарлары-биле, бектик идеялары-биле, интернационализмнің улусчу күзелдеринің дөжүн-биле, күш-ажылга ынакшыл-биле биске эң чок болган оларны дөксөп чуртаскар бис.

Мычтанга совет чогаалчыларнын мурунда бистин үеге, оон чоунга төзөтк, партияңи утка-шынар-биле бай, улусчу уран аргалар-биле холбаалыг, совет литератураның негеддерин долдуу-биле хандырын, социализмнің реализмнің шынымы-биле бадытап турар чогаалдарын тургузар салдыган. Ол дугайын партия Төп Комитетинин ияны Паненуну шийтириде төдөргай-биле айтканын эки билер бис.

Бистин тыва литература бодунун киин-тудук чечектедешининде, хой национал совет литератураның одурунда дилими-биле бурунгар басып олурар. Оон төдөргай херечин чүгө сөөлүг үш-дөрт чылдарда үнүглөп улугаарга болгаш уругларга бижиттинген база орус дылаал очуадуртунган номвардан көрүп болур.

Тываның хоочун чогаалчыларын бирөөни Салчак Калбакчореконун Тока бодунуң номчукуларын «Аа нөрбээнин оглу нөр» деп база бир чаа тоожуу-биле өөрткен. Ол дээрге, тыва араткы шаандагы аар-берге, шыдажыр аргажок амырлар болгаш Октябрь революциянын ачылында оон достуг болгаш аас-кежиктиг болганын, бодунуң оглу-бистин үениң кижизиниң чаа үеге хевиреттинип, дуржулгалыг амырлар бодунга чедиргенин бүзүрөкчи-биле көргүскен ном болур.

Акса чок дөң шыдалыг, малын санын оораштың чижээ-биле ончалаар, адын-мөңгүнүң апарга-савазын айт-шарыга чүдүртү денялар Хуулулганын» чыгалы Мөчкөп дээр бодунуң кожайы болур бай-биле сөс былаажып, өйтүр бис.

каш, каш каттап тепкеш, оон ужурунда чула эридиктеп, өш-өөрүнүн дузазы-биле Анык-Чыргакка чедип келир. Ол анаа келгеш, калдыг-ды өскерилгени болгаш амырларның экижилгени көрбөң. База каттап шаа-жылакта кирген. Бай Хуулулганга Ход деген дөң, Мөчкөп Чамы камбының кезээ-мөңгөде улуу кылдыр шийтирген. Байда-даа берге амырлар, кирген өглери, ишкен-тир аш-чөми база-ла оларнын дөг, чүгө адын кижилерин сагыж чагай, бар-чогуң дөңгө үлөжүр. Чадаана хүрээниңче бар чыда, био өгте киргеш, ол мычтаар боданыр:

«Бо чадырның ишти мөңгүндө дээрдедес, ширтектер артында кургаг өдөк, оон кыры ыш бурзуу, жиж-дөжөк артында кургаг калар ситен. Харык чок, паш-саваны анаа-ла чөде салып каан. Боттары самдар хентиг, оозунуң дыдыктарында эди күстүп олурар, база-ла түрөңгө чоң-дур».

Чамынын кулу адын арат Мөчкөп-пениң амырларынга база бир улуг болушкун—орус амырчин Иванов-биле оон таныжып, Кемчик, Чыргаккын кырында бир дугаар бүдүрүлгениң өгези—дөрбөни тургускаш болур. «Балды тутканда шевер, ном тутканда билер» Иман Ивановтуң чүдүрүдөн орус улустуң найыралга бүзүрөкчигин, амырларга чымыр баарынын тывалар билип азырлар. Эң илаңгы орус аалчы кел-сал-ла Мөчкөп-пениң чер үңгүртү карачы болурга, даа-биле чырыдыптар. Ол чүгө оларнын карачы үңгүртү өвөт, а харын боттарынын баш-мелерин чырылыпканы билдирер. Чүгө дээрге, Ивановтуң намын Төп харааныңдан тускай даалга-биле чөртүктан турган. Мычтан ол оозун кым-га-даа чугаалаван болгаш чүгө сөөлүңдө, Мөчкөп-биле Кымылга ужуражып келгенде, ам өгүлээр.

Бистерге болгаш бистин амгы салгалдарымыска аас-кежиктиг болгаш хоостуг, тайбын болгаш бай-шымар чуртталганы тургузар дөң, адалчымыс—мөчкөп-пениң кайы хире аар-берге дарлаалды болгаш ашгыңың чидиг демиселдерин өттүр туржуп бистени—номчуң бирги кезээнде билдир-или-биле чуртутунган. Чылдар өрткөн тудум-на бистин амгы маадарчымыс келир үениң төлөпиг салгычымы болуп, өтүп кед чыдар. Ол авазы Сагай-биле муңгаралдык болгаш чааскаанзыралды, аштың болгаш баымча-дорамчалыктың чежэ хире хүнерин болгаш дүнерин өрттирбээң дээр.

# Бедик идепкейлиги эрткен

«Кызыл көдө» тудугда» профсоюзунуң өтчөт-сонгудалыг конференцияны баштап эрткен. Оон даргазы Петровуң илеткелиге болгаш конференцияга санал берген делегаттар «Көдө тудугда» тудуг-жуулары багай өвөс ажылдарын демдегеп турганар. Эрткен 9 айларын тудуг-монтаж ажылдарының планы 100,3 хууга күөсеттинген. Пландан ажыр 38 муң рублдың орулгазы алдыган. Эш Петров илеткелиге месткомунуң практиктиг ажил-херектерин хандымы-биле өлөбөй, ажылда бар чөптөстери илестериптиң конференциянын делегаттары боттарынын енаалдарына шын шүгүмчүлөп турганар.

Бир өвөс местком бидүрүлгениң ажалыңче тавылаа кирип, коллективтиң мурунга салдыган орулга-планы күөсөдирине ажылчыларга болгаш албан-хаакчыларны өки мо-биле астап турган база, тудугчулар улуг чедиршиктерин чедип алмыр чугаажок турган. Месткомуну хураалдарыга бүдүрүлгө айттыргаларын чугаалашпай турган болгаш «Көдө тудугда» удуртукчуларынның өчтөртүрүн дымнааган турган. Отчөттү үениң иштиңе месткомуну хураты чүгө үш каттап болган. Ол хураалдар бидириншиктер сайтары к-өрү дөң шыкшан үрүмек айттыргалары чугаалажып турган.

Ажылчыларны болгаш албан-хаакчыларны бүдүрүлгениң удуртукчуларын кириштирер жуурут, доктормал ажылдар бүдүрүлгө чөвүлөп амга чедир органиставаан, 1963 чылдың коллективтиң кезээң бөий чарымын.

Конференцияга шупту 18 кижэ санал берген. Администрацияны болгаш месткомунуң социалистиң чарышты, күш-ажылды болгаш ажал төлөвирин, күш-ажылдың камгала-лын база техниканың айыл чок чө-руун органиставаарыга кошкак кал-

чөңгөй салып турарын конференцияны кижичилери шыгыш шүгүмчүлөнер.

Коллективте үш бригада коммунист күш-ажылдын бригадалы деп адыр дөң демисеял турар. Гаа-жок бригаданың Туралда бригадамың атты чаалап алган. Коммунист күш-ажылды деп адыр дөң демисеип турар бригадаларга боттарынын алган хүрөөлгөлериң күөсөдирине эрежок чугаа байдалдары тургузуп бербей турар. Мыңгы бригадалың кежигүнерин өскө участкаларга шилчидер ийке-азым бригадалы таралыптар чүдүлөр турган. Эргелекте келген парадтары кайы-хамаан чок өскөртүр, кыгган ажылдарың хемчөөлиң болгаш ол ажылдарың өртөн өвөжөдөп турган, ажылчыларнын шалымны кызырар чоруктар база турган. Ажылчылар-биле бо айттырар дугайында местком чугаалажып кар-бөң.

Күш-ажылдың камгалааның болгаш техниканың айыл чок чөрууга херекээр аш-хөргөңг ажалга-тылмай турар.

Херек кырылда бар херекөөлдер болгаш механизмиң чөткө ажылга-тылмай турар, хөй-хөй ажылдары амга чедир хол-биле кылып турар. Бетон хөндөр болгаш ажилдөөр херекөөлдер тудугда барык чок. Шаалары хол-биле хаарылаал турар, электрлиг хаарылалар, электрлиг өртүмөр чок.

Местком бидүрүлгени муракчы-ларынның ажалын дуржулгалары таралып илестериптиң, «Фабрика-в-дөң» комитеттеринин эргелеринин дугайында дүрүмдө» айткан бодунуң эргелерин местком ажылапайн турар болгаш күш-ажыл хойлуужуудагызын байдалын чөткө ханавайн турган. Оон уламындал «Кызыл көдө тудугда» администрацияны (ш-тер Занзеев, Гановов) күш-ажыл

хойлуужуу каржымы-биле үрөп, ажылчыларны болгаш албан-хаакчыларын местком-биле сүмөлөшпейн, ажылдан үндүртү турган. Шаа ни-чар, месткомунуң чөптөөрүн чокка танылаа Карповту, шукатуру Горбунованы, экономист Сергеевни, табельщик Ковалеваны, салгычы Шишова, нормировщик Бассты, экс-педитор Трояковту болгаш өскелери-даа ажылдан үндүргөнер.

Делегаттар месткомуну культурамассалыг болгаш кижизилдикте ажыл-ынын талазы-биле чөптөстериң шын айтп шүгүмчүлөнер. Ажылчыларын болгаш албан-хаакчыларын күш-ажылды коммунист күш-биле көрүңгө болгаш күш-ажылдың сагыла-чүрүмү бижылаарына кижизилдик болгаш конукту сула чөртүттүп турган. Коллективте сонуга каан өш-хуузуңу сулу көңүгө ажил-дыван, Тудугчуларын кымыл бу-лулу культурамассалыг ажылдың төп одаа болгайн турар. Бот-тыныгыр уран чүдө бөлүмнери тургусту-ваан. Көскү агитация, күш-культура болгаш спорт ажылдары шүд чөруу-вайн турар.

Месткомунуң чанынга тургусту-ваан доктаамал көмөкчөөлөр ажыл-дыван. Месткомунуң ажалын бир көртүтү—профсоюзлаа» кежигүн кирип ап турары конукт өвөң, бүгү ажылчыларын чүгө 60 хуугу профсоюзлааң кежигүнү болуп ту-рар.

«Кызыл көдө» тудугун» өчтө-сонгудалыг профсоюзлаа конференцияны месткомунуң ажалында чөптөстериң ууткаарының оруктарын айткан шийтириң. Хулаап алган болгаш месткомунуң чаа составын база реэили комиссияны соңгаң.

Б. ТОНАРЕВ,  
Профсоюзлааң областъ Чөвүлөлиң улуң инструктору.

# Олар сөглөп бээр

Бистин Тываның девискээриниң чүк бурзуңгө чөрууга, болганчол-да көжээр азы бижиктиг хаалар көстүп тургузар болгай. Оларын тыва улус шааган тура-ла «Бижиктиг хая», «Бижиктиг көжээ» дийлип чугаалажыр. Ол чүк мыңгы көжээр-көжээри Оларнын херээ чүд? Олар чүңү көргүзүп турарыла? Ол дугайын Тываның ном үндүрү чериниң 1963 чылда И. А. Батманов биле А. Ч. Кунааның редакторлааның-биле үндүргөн «Тываның эрги түрк бижиктиг көжээр» деп номчугамы чугаалап бээр. Ол ном боду бижкек болза-даа, тыва улустуң эртеги төөгүзү өрениң шижилгелерин улуг ужуру-дузалаг.

Тываның девискээринден тымызлаан шак мыңгы эрги үдеги чурумалдык болгаш бижкектерди көжээ-тураскаалдары чүк-бүрүдөн чымы эк-келгеш, эртем ажылдакчылары ында бижкектерин шижилеп, оон турк дылда домктарын үндүрүп номчаан, орус, тыва дылдарже очуладуруп каан.

Көжээ бижик—төөгү-дүр. Шаандакы тываларны—бистин ала-өбөлгө-рианствы экономика, культуразы, амырлар-чуртталгазы, дыл-домдө-амдыр турганын, олар кайы үеде, кавга чурттап чораманы,—оон шуптузун бижиктиг көжээр биске сөгбөт турарлар. Амыр Тываның девискээринден совет эртемденер эр-ги түрк бижик кырында өвөң эвөс материалдарын чымы шижилгелер.

1961—1962 өөрдөлдө чылдарда Кымылда башкы институтунуң төөгү, дыл факультеттериниң I болгаш II-ку курстарының студенттери «Тюр-

кологияга кириледе» деп курстун программаны өренип тура, «Тываның эрги түрк бижиктиг көжээр» деп бо номну ажылап турган, Тываның Алдан маадарлар аттыг чүр-шинчилел музейинге чымы кадала-лаан көжээрлерниң бижиктерин дүжү-рүп белеткээринге бир-ле дугаар кир-жиң, боттарының үлүг-хуузуң кири-гөнер.

1961 чылда эртем-шиңчилел инсти-тудунуң ажылдакчысы З. Б. Аргаар акадemiaзында келген И. А. Батма-нов олар эрги түрк бижиктиг чымык көжээрлерин Тываның ховуларынды барып шижилеп өренип турган, «Амга болгаш шаадалык сисекка» деп база бир төөтү талазы-биле ужуру-дузалаг номну үндүртөн.

Эрги көжээ бижиктерин чымы, ош-шинчилеп номчурунга башкы инсти-тудунуң студенттери, ылаңгы төөгү, дыл факультеттериниң I-ги бол-гаш II-ку курстарының студенттери амдыгааштан идепкейлиг кирип турар. Олар чыгган көжээрлерниң бижиниң үдөгөр-маймын дүжүрүп чү-рүп каарга, студент В. Степанов оларны фотоаппарат-биле тода кыл-дыр тырттырып турар.

Тываның төөгүзүн болгаш адала хамаарышкан эрги бижиктерин өрө-нип көөрүңге, база ол ышкаш хемнер эриктериңде, дагаларда, хову-шөлдөрдө, онуга-чыггаларда «аш-тынып» чыдар, ам-даа шижилгелерин көжээрлерни тыл өлөрдөр тала-зы-биле номчукуларга, школлаларда төөгү бөлүмүнүң удуртукчу баш-кыларынга, келер үениң башкыларын,

дылчыларын, төөгүчүлөрү—студент-дерге устуңе чугаалааның номнар конукту дузалаг, мычтанга ону ажы-лаарын сүмөлөкөзөн мен.

Бо номнар база эрги түрк алмак-ты чуртарынң дыл-домдан, база амгы төрөөң дымлыштыг төөгүзүн, тургузуун өренип аларыңга, база ол ийиң дылдарың аралында дембөйөш-көөң болгаш мугаарымын өренип көөрүңге студенттер бистерге өрө-дөлдө ному болу берген, а школа-ларга—тоөгү кичээлдерин көргүзүп кылдыр ажылаар ном болган. Шаа бо ном көжээрлерге бижиктерин хевирин тып, эрги түрк бижикти орус, тыва дылдарже очуладуруннга база дузалаар.

Мычтанга «Тываның эрги түрк би-жиктиг көжээр» деп номчуган моон соңгаар ам-даа шижилгелерин чымыр чымыр—тураскаалдарын тыварыңга номчукуларың оонуруп-көлдөр. Бо номчукашка кирген көжээрлерниң үжүк-бижин дүжү-рүп чуррурунга студенттер улуг күш үндүрүп, идепкейлиг киришкен. Кел-лэр үеде эртемденер, башкылар бо-лур амгы студенттериниң бо кириш-көзүн оң номга демдегезин турган болза эки ийкең деп күлөсөң арга чок.

Тываның девискээринде болганчол-да таварың бээр ол көжээ-бижиктер бөгүнү бистерге төөгүзүн соңоң бээр деп чүвени бо номнар база айтп турар-дыр.

К. КЕРТИК-ООЛ,  
Кымылдың башкы институтунуң студентизи.

# Номчукуларның редакцияга чагааларыңдан

Тожу районун «Совет Тыва» колхозунуң башкычы бригадалың кежигүнери өштер Баралт Хойдук, Кол Сүдөм олар 982 кг балыкты тудуп, 11 дөскарга ту-лап белеткөөң, белеткек лүтү-зунга дужааганар.

Ч. СЕРЕН.

«Бөрүм-Хемчик» районун «Бөрүм» колхозундан октя-брь 18-ге 25 аңчылар тайгаже

аъттаныпкан. Аңчы бригада 5 зөөнога үзүлгөн, аралында соци-алистиг чарышты салган. Чарыш-тын түнелгиде тилгээң, эки көр-гүздүгү зөөнога өрөктөгү шаң-лап тысыр деп колхоз баштаар чери шийтирлөөң.

С. ЛАСОРОН.

Бий-Хем районун Аржаан 8 чыл школаның үстүк класс-тарының өреникчилери школа

чанында спорт шөлүн кылып ал-ганнар. Турниртер болгаш энчи-бүрү ааткыштар, туттувун, үнер мыштары башкы А. Желудковту удурткан бригада хынамчалык, эки шынарлыг кылдыр кылган. Ажылдың түнелгиде школачылар хол, бут бөмбүтүң шөлдери, чө-рин уузи, бедик халымы, төңкө ойнаар черлерин белең кылып ал-ганнар.

Н. СЕДЕН.

# Анык натуралистерниң слөду

Кымылдың пионерлар бажы-нында октябрь 19—20 хүнеринде боттарынын хөй амыр дуржулга амырларын, түнелдип үндүрүп, республиканың бугу булуңдарын-дан 230 анык натуралистер чык-кан. Бо слөду ол ышкаш бистин кезээде Хакас автономнуге об-ластың аалчылары база

ларның бедик дүжүдүк ап, шко-ла чымыкың эң эки участкасу дөңи шилчир Кымыл түктү ал-гандар болгай.

Слөттүң кижикчилери ре-спуб-ликаның бугу анык натуралисте-ринге кыдыгыны хулаап алган. Унуң өстүрүлгезинге чөптөшкн-нери дөңи шаңкадарын дыка хөй кижикчилерге тывыскалаан. Дыштаныр хулаа олар дөңкө экраның кинотеатра кино кө-рүп, республиканың чүрт шижил-лик музейинге экскурсия кылды, анык натуралистер станциязы-

ның дөңгөлдөм санурууларын ЧУРУКТА: (солгай Крайды) киреңкү одурда Туралдан кел-ген школачылар—А. Яковлева, В. Тоголь, С. Сабдар Ю.—Демин, Чогаанадан келген—Д. Саал, Таралда школазының өреникчилери М. Кунчүкчү; артык одурдада Овентен келген—З. Саганак, Ту-ралдың школачысы Г.—Микова, Хойкы школазының өреникчилери Н. Талдык-оол, Г.—Там-оол, Таралдан келген—М. Бай-Кара, Сөзү болгаш фотоу В. Луковтээ.



О. БОЛАЙ-ООЛ.

# Тудуг бригадазынче кичээңгей салыр

Танды районда «Коммунизмни хереди» колхозта тудуг бригаданы ба-гай ажылдап турар. Колхозтун бү-дүрүлгө планында көрүлгөн тудуг-лардан тунт бригаданың күжү-биле бо чылын тудуп дооскан тудуг объектиги чок.

Бригаданы бир тудугтун эгизинде төчүтүңе чедир ажылдаптайн, очу-тудуг материаллары-биле четте хан-дыбайн турарынан ол бригада бир-гүдүгүне эгелеш оңу ара катган, ө-жө-ге тудугте шилчир чөрүк хөй. Че-же, Могай сүт-баран фермасына ийи аал ишти чурттаар бажынын ту-дуп эгелеш, оон ханазын туткш ара катган. Хойдуларын санаваста сүт-баран фермаларында-даа, кол-хоз төвүнде-даа бажың чок колхозчу-лар ам-даа бар. Бажынын деп санят турар колхозчуларын бажынырын-ның чамыктары кышы, клавовка, тууйбу планга чөк болуп турар. Ха-ван калартымы Узун-оолдун 1956 чылда туткан бажыны амга чедир кырылаттынмаан, мыда тууйбу пел-ка чок, ийги демилгил хөрөөр. Ону кылдырткып бээр негээрге тудуг-бригаданы эш Зелеков шөфөр, тууй-

бу чөк деп харымыларыңга өйлежит турар. Чамдык колхозчулар колхоз органистаптыганыңдан бээр ажыл-дааш, чурттаар бажыңга чедимейн, азы эрги бажыңды септедиң ап ча-лап турда, колхозка бо чымын мар-та кирген Зелеков колхозтун мыш кеер участкагын ийиң кескеш, бо-дунга бажын тудуп, оозун артында-ла колхозтун шөфери-биле кырыл-да алган. Бригадир болуптун эргезин ажылааш, кара-туразында ажылап турар бо азы колхоз баштаар чери Зелековту онзаал көрүп турар бе-дээр өйлидөөс.

Мал калжааларының септелгенин база-ла тудуг бригаданың күжү-биле кылар ужурут турган. Мыңгы болза-даа тудуг бригаданың кежи-гүнери ук ажылче чокта чаа өгө-лөп кирген. Бо талазы-биле брига-дын кылып бүдүргөн чүдөлери то-даргай көзүбөйиң турар.

Мычтанга колхоз баштаар чө-и тудуг бригаданың чөгур кичээңгей салып, анаа эрежок чугула дузаны көртүзүп, тодаргай удуртук чугула.

О. БОЛАЙ-ООЛ.

# 604-тен 3571 баш четкен

Тожу районун «Совет Тыва» колхозунуң баштаар чери, колхозта партия организациязы мал ажылынын орулгалы адыры хөй ажылын уламы айт хөгжүдөрүнө хун бурзуңу кар-чөптөйин салып келген болгаш сал-лып турар.

СЭКП ТХ-ның сентябрь Пленуму (1953 ч.) болуп турар үеде колхозка хөй мадын шийти чөр баш баш саны чүгө 604 чедип турган. Оон бээр хойнуң баш саны чыл келген тудум-на өчүп келген. 1962 чылда 2588 баш турганыңдан 1963 чылда 3571 баш чедир өскөн. Хойнуң баш саны өөрн-биле калы оон продукту-луу бедик, долтоока киинер орулга-зы база көвүдөп турар. Чижээ, эркек чылын колхоз хөй ажылыңдан 32.689 рублдың, а бо чылын чүгө-ле тос айларында 31.441 рублдың акша орулгазын алган.

Колхозта дүктүн шийти чыдалып чыдың-на көвүдөп турар. Оон ачы-лы-биле колхоз күрүңгө дүк салар талазы-биле планың-даа база хүдөө-лөни-даа доктаамал ажыр хүдөөлүн турар. Көдө ажыл-агый артели бо чылын күрүңгө 6,9 тонна дүктү санып, дүк салар планың 115 хуу күдө-сеткени ийкең 1962 чыл-биле ден-вөзье 1,5 тонна хөй дүктү салар аралыг болган.

Хөй мадын уксазын экижилеп, продуктулуун бедиринче колхоз баштаар чери чогуур кичээңгей салып турар. Эрткен чылын 700 баш хойну таралы боозаткан. Олар шунтуу өй-шаанда төрөөң болгаш төрүттүңгүн хураганнарын бүртүп-биле доруктуруп алган. Бо чылын Танды райондан нарын дүктү уксазын 9 кошкарарын немей сандып ап, август айдан эгелеш 800 хойну тар-ып боозаткан.

Хөй ажылын хөгжүдөрүнө ак-сөккөндөгү ажылдап турар дуржулгалыг хойжуур колхозта бар. Оларга Кол Биче-оол, Кол Шинит хамааржыр. Бо хойжууар чыл бүрдө эки көртү-зүлгериң чедип ап турар. Оларнык көртүзүлгери бо чылын база багай өвөс болган. Хойжу Кол Шинит бо чылын төрөөң 456 хойларын хура-ганнарын менди доруктуруп, хөй бү-дүзүңе оонаштыр 2,4 кг дүктү кыр-гып алган. Хойжу Кол Биче-оол 425 хойларын хураганнарын чөткө ка-гаап ап, хөй бүдүзүңден 2,2 кг

дүктү кырган. Бо хойжулар чеди чылдың адыгы чымынга уткуштыр малды менди кыш ажырап, өлзөгө бижыткан төрүр хойларын хураганнарын 100 хуу камгаал амы-рын, бир хойга оонаштыр кайызы-лаз 2,2 кг дүктү кыргып алымын хү-дөөлөгөнер.

Малчыларнын амырлар чуртта-лагы экижилдер хемчеглер дугайында СЭКП обкомунуң бешки пленумуну шийтирин амырларга боттандырап талазы-биле колхоз баштаар чери тө-дөргай хемчеглерин чөрдүп турар. Бо чылын малчылар чурттаар 9 бажынарны септеп, кырылап, кыл-довкалап, эвөөн каш бажынын немей туткан. Оон иштинде хойжулар чурттаар 5 бажынын эки шынарлыг тудуп, ажылдакта кирген.

Хөй ажылында чедип алынгын чамдык чүдөлөр-биле кады моон саң-гаар өлгөжин бөйбөс четтөстөр док-хохта база бар. Хөй аарыңдан бол-гаш өскө-даа амыр-бүрү чылдагалар-нарын хойларын хөдөөр чөрү бол-ган чок-ла болуптун турар. Мал аарымы-биле демисел ам-даа кошкак чөрүп турар. Чамдык хойжулар оларга бижыткан малды азырал ажаар талазы-биле харысалга чок чөрүктү бөлдүрүп турар. Чижээ, Зи-Сутта хөй малдап турган Кол Дарий-тиниң багай ажылдары-биле бо чыл-дык мөрт, апрель айларында 60 ажыг чаш хураганнар хөдөөн.

Амгы үеде колхоз баштаар чери-нин болгаш хойжуларын кол орул-галы камгалаашкыга эки белеткек-ди хандымыр, ону органистагыт эге-леш, эки доозар болуп турар. Мы-ды түрүбүзе хөй кыштар кыштар-ларын кышка белеткели дыка ба-жа. Чамдык калжааларын көрөңи компартизмаан. Хөй калжааларын чылгылаашкыны ам-даа тептес. Киж-ин төртүтүнөр чаш хураганнар ху-лаап алырыңга белеткек багай. Хөй-га ситен каал бээр кормушалар чамдык кышталарга кылдырмаан. Ол чөрүк ситени кам чок төчөгөлүү чөрүкка чедирип болур.

ТЕЛЕГРАФ МЕДЭЭЛЭП, ДАМЧЫДЫП

БЭДЧ-ниң Күүскомунун хуралы хагдынган

МОСКВА. (СЭТА). Бот-бодунга Экономиктиг дузалымыга Чувуелиниң (БЭДЧ-ниң) Күүскомунун тоску хуралы дозулган. Ол хуралга БЭДЧ-ниң кенжигүннери чурттарын экономиктиг болгаш техниктиг кадры амылда-мылгасынын хагжүлдөсүн айтырылганын чугаалып көргөн.

Кыдат удурукчуларның ийи арынның, принцип чок чоруу

СОФИЯ. (СЭТА). Сталинга чүдүп турган чорукту дикми-биле шүгүмчүлөш, партияга амыралдык ленинчи нормаларын каттап тургускаш, амгы үеңиң кол-кол айтырылганын талазы-биле, чаа, теоретиктиг түнөөдери-биле СЭКП-ниң XX съездинин делегейниң коммунисттик шимчөөсининиң хагжүлдөсине чаа үе-чадын ажиткан деп, «Источники Фронт» солунун чүтүткө демдеген турар.

Оларны улустар буруу шаап турар

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Агаарга, комсомол делегейне болгаш суг адаанга ядролук шенделер кыдырнып чурт-даар дугайында Москва керээзинге ат салган чорук болза делегей байдалына чогулмалык салдырып чедирген болушкун болуп деп, тайбынның бүгү венг чувуелиниң чинчеге секретары Л. Дежери тайбындык бүгү-венг чувуелиниң президиумунун хуралына чуве чугаалаш, меддеген деп.

ЧАЯГААР БОЛГАН АЙЫЫЛ Фидель Кастроңуң чугаазы

ТАВАНА. (СЭТА). Октябрь 21-ле Кубаның премьер-министри Фидель Кастро чуве чугаалаш, ол чугааны радио болгаш телевидение-биле дамчыткан турган.

Чөөн Словакияда улуг комбинат

Мырыңай чөөкка чедир-ле улуг заага хамаан чок кылдыр өстөткөн кыян чыткан чүдү-буру кээктер кижикерип турда-ла чангыс аяк бугурулгане организацион составыг азеветтери болуп бугун бедирлер болгаш шугунар кылдыр чаргына бээр. Инча амылчынырнын, техниктериниң уган-болды болгаш күш-ажыгы металл экилдирер автоматтыг стан дээр нарын машинаны өштөп кылдып турар.

СССР-ниң дузаламчы

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). «Улан» солунга МАР-ның Министрлер Чувуелиниң дарганынын оралакчысы Т. Раганың бижээни: «Совет Эвилелиниң бүгү талаалы болгаш актуелдиги дузаламчы Моол Арат Республиканы хагжүлдөсине шыгаргай ужу-дузалыг болуп турар. Лениниңниң улуг Төрөөн чуртунун интернационалчы дузаламчымы болза бодунун Төрөөн чуртунга социализмни түрүп тургузар дээш демисеге моол улусту сорук кирип турар. «МАР-га социализмниң материал-техниктиг баазанын тургузарына совет дузаламчынын ужу-дузалыгы» деп атеги бо чүдүлдү МОНШЕ-МЭ агенттеле дамчыткан.

Чон биле күрүнен чайыннанчак

БЕРЛИН. (СЭТА). ГДР-ның Улус палатанынын сонгулазына киришкен сонгуучуларын 99,95 хууу демократия Германиянын Национал фронтунун кандидатурасы дээш бадылган. Ол фронтта Германиянын Социалисттик чангыс аяк партиясы, республиканын өске-даа демократтык партиялары болгаш массалык организациялары каттышкан. Депутаттарнын округтар хурадарына сонгулазын түнөөдери база-ла ол кире болган.

Хамарышп негеп

ЛОНДОН. (СЭТА). Басутолөндияны конституцияны чаргыт көөрү кылдып турган комиссия бүгү талаалык мурнуу-африканы республика-биле хураалеткен ол англи делегациянын тарачыннарынның

Шаттарнын арын чаган чоруун Фидель Кастро сойгалап илереткен.

Шугураннын уруктарын узул-кал чок кылдыр талазы-биле хемчеглерни Кубаның премьер-министри чугаалаш. Келир үеде бойдустан шак ындык болушкунуң чайдыр талазы-биле чок хемчеглер кылдыр, Ориенте жокуга гидротехниктиг деривационер системаны тургузарынын чуугаазы ол айткан.

Чөөн Словакияда улуг комбинат

Мырыңай чөөкка чедир-ле улуг заага хамаан чок кылдыр өстөткөн кыян чыткан чүдү-буру кээктер кижикерип турда-ла чангыс аяк бугурулгане организацион составыг азеветтери болуп бугун бедирлер болгаш шугунар кылдыр чаргына бээр. Инча амылчынырнын, техниктериниң уган-болды болгаш күш-ажыгы металл экилдирер автоматтыг стан дээр нарын машинаны өштөп кылдып турар.



САРАТОВ. Волганың кежидир Европ бүгүтүнүгү тудуруктары улуг тиледелген нар.

Чаа колл баштайт

«Тыва даг-дугу» комбинаттың коллективниң эртең чалдык август айда организационнын тургустууна. Уш ай бурунгаар ол комбинатта 452 амылчынар турган болза, амгы үеде оң амылчыныры 812 кижи чедир өскөн.

нарны эртер

Колхозта ажал-херектер канчаар чоруп турарынын дугайында үстүлө көргүсөң кыдырлар партиянык организацион болгаш политикалык амылчыларны кошкак тургусканын херечиле турар.

Истин шоодуглары

Сар-хөө чурумун быжыгдар дугайында айтышкын келген соонда, ол айтырым өөренип көөр тускай комиссияны бистик кылдыкы тургустууны шимтирелдирген. Ол талазы-биле комиссия тургустуулардан дээр чуве чок дээрин бүгү улус билип турган. Чувениң байдалы дарып хемчеглерин аларын негеп келген.

Кинофильмдер

«НАИРАД»: «Ногаан терге» 10, 12. «Нуу иштар чыскалганы дег блуттар артында» 2. «Нара думалай» 4, 6, 8, 10 шактарда. «КАА-ХЕМ»: «Баштайгы шенделер» (2-й серия) 11.15, 1.15. «Чак бышыгы чыдарын тоомузу» (деглем экранның) 3.15, 5.15. «Амлахама» (деглем экранның) 7.15, 9.15 шактарда. «ЕНИСЕЙ»: «730 дугаарың самолет ханарын дилеп тур» 2.30. «Уш адыр медальон» 4.30, 6.30, 8.30 шактарда. «ВОСТОК»: «Мээн оңунуң дугайында» 3.15, 7.15. «Ынакшың болгаш мараң чаның» 5.15, 9.15 шактарда.

дунуң релакциямыга аалап чоргалар. Аалчыларга солунуң ажал-чорудуганын тамыштырган соонда, олар боттарының аймак-ың ажал, амылчынар редакцияны ажалдыкчыларына чугаалап бергенир.

А. А. ПАЛЬБАХТЫ ОРНУКШУТКАНЫ

Республиканың хагжүм-шии театрынын залдарының бирөөсү. Майна А. А. Пальбахтын мага-бодун тургузап каан турган. Венок-чечектер аякхож. СЭКП Тыва өбүмү, Тыва АССР-ниң Дээди Советинин Президиуму болгаш Министрлер Чувуели, Дыдык, чогаалдын болгаш төөгүдү тыва өртем-институту институту, Тыва АССР-ниң Чогаалчылар аналдык институту баштар чери дээш, хей-хей черлерден ол венок-чечектерин салгылаан. А. А. Пальбахтын эн чөөк төрелдеринден база венокту салган.

Истин шоодуглары

Сар-хөө чурумун быжыгдар дугайында айтышкын келген соонда, ол айтырым өөренип көөр тускай комиссияны бистик кылдыкы тургустууны шимтирелдирген. Ол талазы-биле комиссия тургустуулардан дээр чуве чок дээрин бүгү улус билип турган. Чувениң байдалы дарып хемчеглерин аларын негеп келген.

Истин шоодуглары

Сар-хөө чурумун быжыгдар дугайында айтышкын келген соонда, ол айтырым өөренип көөр тускай комиссияны бистик кылдыкы тургустууны шимтирелдирген. Ол талазы-биле комиссия тургустуулардан дээр чуве чок дээрин бүгү улус билип турган. Чувениң байдалы дарып хемчеглерин аларын негеп келген.

Истин шоодуглары

Сар-хөө чурумун быжыгдар дугайында айтышкын келген соонда, ол айтырым өөренип көөр тускай комиссияны бистик кылдыкы тургустууны шимтирелдирген. Ол талазы-биле комиссия тургустуулардан дээр чуве чок дээрин бүгү улус билип турган. Чувениң байдалы дарып хемчеглерин аларын негеп келген.